

villámló kitörések,
gejzirként fellovelt haragok, gyönyörök
némává dermedt tanúságtevői.

Betűkből összehordott, elvadult temetők,
hol mind ritkábban gyújt gyertyát a hír,
s csupán a szél s a víz eróziója
pusztít közömbösen
a meghökkenető sírkövek között,
s ékítményükből valami darabkát
szakadatlanul feledésbe morzsol.

Nem mozdul a magmamély,
hiába harsog kihívást az élet,
s az igazság s a szépség madarát
a kráterek lángörvényei már
nem szédítik magukhoz.

Élő szobrok, akik abbahagyták a harcot,
tartalmukat kidobták,
indulatuk kihűlt,
s most övéiknél magasabb erőkre
bízzák, hogy új napfordulók során
hozzábékítsék arcuk a világhoz.

Fodor András

EÖTVÖS-KOLLÉGIUM, 1949. SZEPTEMBER

Korabeli naplójegyzetek

IX. 9. Péntek. Lengyeltóti

– Azt hiszem, itt van a fölmondás... – nyújtja nővérem a Nagyboldogasszony útjáról küldött hivatalos levelet, de csak annyi van benne, hogy kollégiumi helyemet tizenkettedikén foglalhatom el. Nekikezdek hát ismét a Fogarasi-vizsgára való tanulásnak. Lelki szemeim előtt elkövetkező napjaim minden lehetséges gyötrelme folrémlik. Mi csoda kín! De legalább nem sopánkodom, egy szóval se firtatom, miért jutottam ilyen megalázó helyzetbe. Vállalom a kihívott sorsot, de azt nem tagadhatom, hogy e sors igen-igen keserű.

IX. 11. Vasárnap. Lengyeltóti

Megjelent a Rajk-ellenes vádirat. Fineszesen úgy van megcsinálva, hogy izgalmas, már-már hihető legyen, de tanulsága se így, se úgy nem fogadható el. Meglepetve látom, hogy szerda estéink magabiztos hangú előadói közül Adám György is kémként szerepel, sőt a minap, másik békebiztosunkról, Horváth Zoltánról is azt olvastam, hogy kizárták a pártból. Ezt akár úgy értelmezhetem, hogy letartóztatták.

IX. 12. Hétfő. Lengyeltóti – Fonyód – Budapest

Fonyódon, ahogy átszálláshoz készülök, mintha csak a fátum jelentené magát előre: Luttert és feleségét pillantom meg Halász Előd társaságában. Igazgatóm szerencsére csak a saját feje magasságában szemlélődik, így nem vesz észre. Lellen, amikor kinézek, megkönnyebbülve látom, hogy mind a hárman kiszállnak. Arról viszont sejtellem sincs, hogy ugyanerre a szerelvénnyre száll föl pár kocsival odébb az akadémikus-udulésból hazatérő Fülep.

A kollégium szinte teljesen sötét. Korán jöttem – gondolom –, kevesen vannak még, de a jelentkezési ív mást mutat. Vekerdy Jósikával, Sarkady Jánossal akadok össze először. A második emeleti tizenötösben Latort, Domokost együtt találok. Fanyar újságokat mondanak: nem lesznek kollégiumi órák, feltöltük a létszámot száznegyvenre. Nagy nehezen megkeressük szobámat, ahol Desseffy dögéssel és két újonccal fogok lakni.

A társalgóban Németh Lajos, Réz Pál és Szücs Jenő beszélget a VIT-ről és a Rajk-perről, látszólag problémátlanul. Később mondja Domokos Matyi, hogy Szücs, de különösen Réz lebukott. Az a vád ellene, hogy elcsábította Szücsöt és Illés Lacit burzsoá lakásukba fürdeni. Népi kádert a burzsuj kádba!!

[Később derült ki, Réz Pál azért invitálta kollégáit szüleinek a szomszédos margitszigeti termálvízre kapcsolt lakásába fürdeni, mert a kollégiumban nem volt meleg víz. Illés ezt megemlítette valakinek, aki följelentette a pártszervezetnél. Rézt azzal vádolták, hogy orgiát rendezett két barátjával. A kollégiumból való kizáratásakor ez volt ellene az egyik vádpont. F. A. 1989.]

IX. 13. Kedd

Keresgélem az engem érdeklő embereket. Az újak közt itt van mindjárt Simon Pista. Aztán Kozmát, Horányit, Nagy Gézát, Németh Gézát is megtalálom. Mindezek után beülök a filozófiai könyvtárba, körülrakom magam könyvekkel, jegyzetekkel. Azt hiszem, fogok itt tanulni, bár kimondhatatlanul erős vágy fog el, hogy inkább a *Zenei Szemle* bekötött évfolyamait forgassam.

Ebédnél Fülep asztalához ülök most is. Nyári levélváltásunkról, melyben kölcsönös hitvallást tettünk („Én konveniólok maguknak, maguk konveniólnak nekem”) – nem esik szó, de szorongva gondolok arra, hogy esetleg elvesztem az Öreggel való napi kontaktust.

Délután Latorral csinálunk kölcsönös versszemlét. László írt még egy MÁR LÁTOD-szerű nagy verset, TÚZ a címe. Ő az én dolgaimból a VÍZILÁNY-t, a legutóbbit tartja legjobbnak. (Ebben egyetértünk.)

A kollégium, úgy látom, igen ritka levegőjű lett, a tagok csak úgy libegnek, lézengnek benne. Van ugyan összetartozás, de ez titkos jellegű, magán viseli a cinkosság, az illegálitás jeleit. A legszembetűnőbb az intézmény jelentőségvesztése, értelmetlenné válása. Nemcsak azért, mert jövője bizonytalan, de belül is, szinte kézzelfoghatóan ta-

paszthalható az elsvárosodás. Hát csak ennyi a híres Eötvös-kollégium? Ilyenek a kollégisták? Az újoncok nem veszedelmesek, csomó jámbor parasztfiú, akik, szegények, alig tudnak beleilleszkedni az öregek sértődött, kiábrándult közösségébe. Este Miklós Paliék szobájában rádióhallgatás közben szemügyre veszem Mészáros Istvánt, őt emlegetik a legértelmesebb gólyaként. Valóban, finom vonású, tiszta arcú, igen rokonszenves fiú. Tetszik az is, hogy munkásdalos jelvényt hord kabátja hajtókáján.

Szervánszky SZIMFÓNIA-ját hallgatom. Kissé egyenetlen, de karakteres, jó muzsika.

Éjfél után dülögök föl harmadik emeleti szobánkba Dessewffyvel. Barátságos, kellemes modorú gyerek. Fölényességében, rendetlenségében, lustaságában nincs semmi bántó. Emellett őszinte és közvetlen. Magától kezdi mondani, milyennek látja ő házunk táját. Említi, hogy némelyek, épp azok, akikben baloldali lelkiismerete védnökeit hitte, mennyire megváltoztak. (Gondolom, Réz Palira céloz.) Folytatva a témát, elmondjuk egymásnak, mit gondolunk a körülöttünk levő világról. Némileg megnyugtató bennünket a kölcsönösen szomorú summázat: semmi jót sem várhatunk.

IX. 14. Szerda

Szász Imre üdvözl, mint elveszettségéből megkerült embert. Igyekszem lehűteni reményeit esetleges itt maradásomra vonatkozólag. Bár ami azt illeti, annyit beszélnek a minden mindegyről, hogy az én egzisztenciális ügyemet is közömbösebben szemlélem.

IX. 15. Csütörtök

Mindinkább azzal vigasztalnak, hogy a kollégium megszűnik, én legfőljebb csak előbb kerülök ki belőle, mint a többiek.

Délután ketten maradván a könyvtárban Domokos Matyival, tanulás helyett órák hosszát öntögetjük egymásba legbensőbb lényegünket. Mindketten szerelmesek vagyunk, mindketten az alkotással eljegyzettek, szorongatott, de tudatos emberek. Számot adva egymásnak világlátásunkról, abban állapodunk meg, hogy csak az emberi, szerelmi, baráti összetartozás elszánt hite tarthat meg bennünket, bármilyen körülmények közé kerüljünk.

Vacsora után valahogy rá tudom szólni magam a tanulásra. Illés Laci meg Domokos jön föl hozzám kajáért. Hívnak, tartsak velük, de nem is tudom, miért, maradok.

IX. 16. Péntek

Matyi azzal lép az ágyamhoz: mért nem jöttél tegnap? Mindjárt tudom, hogy Illés Laci mondott valami fontosat. – Majd ha megjövök az egyetemről, a könyvtárban megkereslek – búcsúzik. Fél tizenegy fele már csakugyan ott van asztalomnál. Rég láttam ilyen izgatottnak. – Gyere Latorhoz! – hív, de már útközben kiböki a nagy újságot: – Tekintsd magad nem létezőnek! – Csak én? – Nem, mi is veled együtt... Ez az intézmény tegnap estétől fogva nem létezik.

Illés az éjjel, drámai, meg-megszakadó önvallomásként előadta, hogy szeptember végéig pártbizottsági határozattal föloszlatják a kollégiumot. S ezzel együtt húsz-harminc embert kivágnak, köztük olyanokat, mint Szűcs, Réz, Trócsányi, Bakos, Zoltai, Benczédi, Wilhelm, Horányi, Németh Géza, Papp Béla, Papp Ferenc, Kozma Géza, Vekerdy Jóska, Zeller, Domokos, Lator, Kanócz. Maga Illés is megy, a párt rendeli valahová, amelyikhez Illés kétségek közt vergődve tartozik. Attól félek – mondta –,

hogy elárulom a parasztságot. S ezt a gondolatot azóta hordozta magában. Nagyon jól tudta, látta, hogy mi sejtették az ő kétélyeit. Ő is tudta, mi lakik bennünk, de íme, a csodálatos fetüsizáció, mely lehetetlenné tette, hogy ezt a kölcsönös fölismerést egymás tudomására hozzuk. De hát így van ez mindenütt. Nem hisz itt senki. 1947-ben Szakasits a Pfeiffer-pártra szavazott. Az Államvédelmi osztályon éppúgy kételkednek, mint ahogy Rákosi sem érezheti magát biztonságban. Senki sem tud semmi bizonyosat. Sztálint fogja a komitét, a komitét Sztálin...

Hogy mi lesz itt rövidesen? Év végéig a kollégiumból mindenkit kiszórnak. Szó van arról, hogy Szücsöt, Réz Pált az egyetemről is kitalítják. Fél év múlva már csak a nagyüzemi munkások prosperálhatnak, azután meg a fene tudja, kik...

Hallgatva a közvetett beszámolót, lelegevenebben azt tudom elképzelni, ahogy Ilés, ez a nagy csontú, testestül-lelkestül paraszt, robbanva szinte a visszafogott indultól, kimondta: „Elárulom az osztályomat. Hiszen látom, amikor hazamegyek, hogy már kenyerük sincs a parasztoknak... Ezért kellett Varga Jóskának is a megőrülés széleire jutnia...”

Ahogy Domokos Matyi sorolja mindezeket, s ahogy Latorral hallgatom őt, abban benne van a helyzet minden tragikumá. Sose fogom elfelejteni, ahogy Laci a radiátoron gubbasztva, mozdulatlan-keserű arccal nézett, ahogy én a Margit-intézet fáira meredtem a tudatos pillanatrögzítés kényszeres mozdulatlanságával. Engem, aki egyénileg már fölkészültem rá, kevésbé sújt a bukás, hiszen még enyhíti is a kint, hogy barátaim is jönnek velem a száműzetésbe. Mégis, nem lehetek annyira fásult, se közőmbos, hogy ne érezzem át a kollégium megszüntetésének katasztrófáját.

– Igazad volt, Bandi, mi lettünk az utolsó kollégisták. – Mosolyognom kell – válaszolok –, amikor bekerültünk ide, milyen nemes csengése volt, ha valakire ezt mondták, *volt kollégista!* És most pontosan ellenkező hangulatú, megbélyegző jelző lesz majd, ha ránk alkalmazzák.

Amikor később nézünk ki Matyival a könyvtáráblakon, látjuk lent Horányit, amint lendületesen jön fölfelé a Himfy lépcsőn. Szerencsétlen, ez se tudja még, mi vár rá...

Vacsora előtt a társalgóban hallgatom a Rajk-per tárgyalását. Fájdalmas dolog, hogy valaki ennyire embertelenül, a védekezés halvány látszatát se mutatva, mindent magára vállaljon. S micsoda pártzsargonban beszél! Az üt meg legelőször, amikor trockistának állítja be saját magát. Honnét tudja ilyen szabatosan a meghatározást, hiszen mi is csak az ügy után értesültünk róla. Annyira sűrűn mondja a „trockizmust”, hogy az elnök is megelégedi. Az ügyész különben csak adagol: vigyáz, hogy minden vádpont sorra kerüljön. Egy ízben kérdi Rajkot: mit ért a „trockizmus” alatt. Mint amikor a betanított kisgyereket produkáltatják a vendégek előtt. A kisfiú szépen felel. Ijesztő szépen! „...minden forradalmi munkásmozgalmat bomlasztó tevékenység...” Hát az én emberismeretem, józanságom ezt nem veszi be. Látom, a többiek is fásultak, érdektelenek. Otthagynom a közvetítést...

Fölmegyek a szobámba, s nézem a szomszéd ház világos ablakait. Onnét is áthallatszik a Rajk-tárgyalás közvetítése. Most beszél a jugoszlávokkal való összeesküvésről. De mintha csak a vádiratot olvasná rá saját fejére. Oly hibátlan, ideológiailag minden problémára kitérő a beszéd. A lehető legvonalasabb szemináriumi szöveg.

– Hisz nem másért van ez az egész komédia, mint hogy a jugoszláv konfliktust elmérgesítsék vele – jegyezte meg keserűen Fülep.

IX. 17. Szombat

Sárosi Bálinttal találkozom az étteremben. Említi, hogy szeretne beköltözni a kollégiumba, úgy, mint „továbbszolgáló” zeneművészeti főiskolás. Megkéri Luttert, adjon neki itt valami zugot. Kénytelen vagyok az utcára kikísérve közölni vele, mi a helyzet velünk, körülöttünk. Jobb, ha nem kívánczik vissza közénk.

Valaha el tudom-e mondani azt a valóság és érzéseim közti szorongást, diszkrepanciát, amit ebben az elidegenült épületben átélek? Ahogy például megyek a kókuszszönyeges folyosón, s a nyitott ablakokból beárad valahonnét a lelkes gyerekhangok hazug-vidám éneke: „*Dús kalászkunk lengeti a selymes, fürtje szellő, / búzatáblák hirdetik, hogy jön már a jobb jövőendő. / Zúglatok csak traktorok, szánts, arass te gép, / új élet hajnalfényére ébredt e boldog nép...*”

És zeneszerző, szövegíró, kórusvezető hogyan képesek ugyanezekből a gyerektorokból a hajdani Jézus-hercegért lelkendezésre emlékeztető fogadalmi himnuszt, már-már az epedő boldogság szuggesztívójaként szárnyaltatni?! „*Elutárs, Sztálin nevével munkára készen, indulj előre hát! / Zengje büszkén az ajkunk Sztálin boldog új dalát.*”

Hol van már az az idő (nem is volt olyan régen!), amikor Cushing, angol létére szarkasztikus gúnnyal idézhetett ilyen tömegdalszövegeket: „*Hogyha elpihent a gép, mért ne tornáznál, / mért ne bokszolnál, mért ne birkóznál! / Még a lelked is üdébb, hogyha úszkálnál...*”

A bornírtságot könnyebb profanizálni, de itt már valami új vallásos révületről van szó... miközben Illés Laci gondterhelten ül le velem szemben. – Olyan élet lesz itt a közeljövőben, amit még a jámbor Gárdonyi Sanyi sem fog kibírni.

Szinte játszunk egymással, célozgatva a történendőkre. Ahogy elnézzük a szomszéd ház lakóit, ő jelentőségteljesen megjegyzi: – Milyen nyugodtak, mintha valóban nyugalom lenne, pedig...

IX. 18. Vasárnap

Még mindig nem akarom tudomásul venni, mi vár rám.

Amolyan félőszies idő van. Olykor nézem az utcán járó-kelőket. A nőknél még nincs nagykabát. Talán utoljára. Ezeket az ablakaink alatt sétálgató budai hölgyeket sem fogom elfelejteni, ha majd visszagondolok legkínosabb kollégiumi napjaimra.

Illés Laci komor léptekkel jön a könyvtári asztalomhoz: – Na, Bandika, előbb beütött a mennykű, mint másoknál... Megjött a parancs, el kell hagynia az Eötvöst. – Megáll az asztal sarkánál, kitekint: – Ősz van, hullanak a falevelek – mondja, s van valami tragikus abban, ahogy ez a csontparaszt fiú ilyen frázissal kénytelen leplezni közösségünkbeli való kiszakadása, a pártsors dekrétuma alá kényszerülés fájdalmát.

Fél nyolckor meghallgatom a rádióból Bartók zongorasztijét. Pénteken az operában újra műsoron van a három színpadi játék. Úgy várom, mint egy másvilági csodát.

Még nem vagyok összetört, csak nem tudom magamba fojtani mindentől való elrugaszkodásomat. Szobatársamnak, Varga Jancsinak, a szimpatikus, vékony sótonyi fiúnak, kérdése nélkül is azonnal elmondom, hogy vélekedem a Rajk-ügyről s az egész politikai helyzetről.

IX. 19. Hétfő

Az ebédnél általában Füleppel eszmecezérem. Időnként Mészárossal és Simon Pistával. Ő, aki az orosz fogságból is megtért épségben, talán könnyebben bírja majd, ami itt vár rá.

Ebéd után ünnepélyes évnnyitó. Igazán csak a történeti érdekességtől indítatva megyek be a díszterembe, s meghúzom magam ugyanolyan csendesen, mint az évrzárókor. Még tán annál is láthatatlanabbnak érzem magam, amolyan megpecsételt sorsúnak, aki már csak formailag tartozik a kollégiumhoz.

Lutter rendkívül zavartan hasal. Állandóan a kollégiumi különtudat fölszámolását hangsúlyozza, óvatosan kikerüli a kényes problémákat, mindössze arra utal, hogy az intézmény év végére határozottan marxista–leninista profilú lesz a megfelelő szociális összetétel biztosítása révén. Hallottunk róla, hogy a Rajk-ellenes vádirat mélységesen elítéli a NÉKOSZ-t, az onnét szétrebbentett káderek egy részét bizonyára ide vezénylik, hiszen egyre-másra tűnnek fel ismeretlen, felvételi vizsga nélkül bekerült hallgatók.

A másodéves Kővári megkérdi, mégis, mik lesznek a kollégium jövőjének perspektívái: aspirantúra vagy egyéb? Lutter gyorsan lerázza magáról a témát: – Ez nem tartozik ide.

A leghangosabb szónok Kardos (Pándi), akiről azt suttoگیák, vaj van a fején, hamarosan le fog bukni. [Emlegették később egy kínos ügyét, amikor ruhatárban elcserélt kabátja zsebében cionista kapcsolatra, disszidálási szándéokra utaló levelet találtak. Kékes tanulmányi osztályvezető, akihez a levél eljutott, állítólag megnyugtatta Kardost: lelepleződéséből nem csinálnak bűnvádat. Ő csak dolgozzék. F. A. 1989.] Kardos sorra emleget olyasmiket (például a száznegyvenes létszámot), amikről az igazgató mélyen hallgatott. A legosztályharcosabb téma egyébként a lakásrend. Kardos valósággal beleizzad a szónoklatba, úgy védi a dögészek, filoszok szétkülönítésének marxista–leninista álláspontját. – A szobákban pedig – s ez még tőle is új argumentum! – nem a tanulásra kell fektetni a fő súlyt, hanem igenis a *Társadalmi Szemle*, a *Tartós Békéért...* és a *Népszava* cikkeinek megvitatására.

Ahogy elnézem ezt a fiút, mintha az eleven fetuszizáció manipulált szobrát látnám szemem előtt.

– Kardos olyan Zrínyi – jegyzi meg később Domokos Matyi –, aki ugyancsak kirohan a várból. De amíg Zrínyi tudta, hogy leváğıák, ő nem.

Hárman ülünk az asztalnál az egész filozófiai könyvtárban, Matyi, Illés Laci meg én. Illés egyre nyugtalanabbnal beszél a bajjós jövő lehetőségeiről, beleértve a háborút is. – Meghalunk, tanár urak! – mondja ki profán egyszerűséggel.

[Ettől kezdve csaknem tíz éven át szem elől vesztettem Illés Lászlót. Kérdésemre, tulajdonképpen mi történt vele, levélben válaszolt. E levél szövegének kéziratomba illesztéséhez utólag hozzájárult. F. A. 1989.]

„1949 nyarán volt a budapesti VIT, én néhányadmagammal a Mária utcai kollégiumban »nyaraltam«, mivel a kínai delegáció foglalta el az Eötvös épületét. Készültem a szeptemberre halasztott alapvizsgáimra. A Mária utcából mentem haza augusztus végén két hétre szüleimhez, Dél-Zalába, s tettem azt a vicces, később végzetesnek bizonyult megjegyzést egy történész kolléga kérdésére: hova megyek? – Mariborba, válaszoltam könnyedén. (Ez a kisváros a másik oldalon van, Szlovéniában.) A történész, később jeles Erdély-kutató (azóta elhunyt), akkor elrohant a rendőrségre, és feljelentett engem. Ebből született két évvel később ellenem a vád, hogy 1949 augusztusában az UDB diverzánsiskolájában tartózkodtam Zágrábban, Tito-Jugoszláviában. A történész kolléga 1956 után kétségbeesve kereste fel Sz. J.-t, jó barátomat (szintén történész volt, a magyar nemzettudat kiváló kutatója, nemrég halt meg), s azt kérdezte tőle: mit tanácsol, mit tegyen, nem lesz-e baja abból, hogy engem akkor feljelentett? Így tudtam

meg Sz. J.-től 1957 tavaszán, mi is történt 1949 augusztusában, ami oly éles fordulatot vágott sorsomba.

1949 őszén engem »átirányítottak« az Eötvösből a közben a XIV. kerületi Szabó József utcába telepített Kőrösi Csoma Sándor népi kollégium igazgatására. Így csak halomából tudtam arról, hogy az Eötvösben ebben az évben sorra »nyírták ki« a kollégistákat.

1950 júniusában a Kőrösi Csoma-kollégiumban kaptam egy Szolnokon feladott levelet, amelyet a jugoszláv határóvezetből kitelepített szüleim dobtak ki a lezárt vagonból, s valami jótét lélek feladta, ebből értesültem, hogy szegényparaszt, földhöz juttatott szüleimet mint Tito-ügynököket elhurcolták. A Hortobágyra kerültek, abban a birkahodályban éltek három évig, amit a Gulyás testvérek TÖRVÉNYSÉRTÉS NÉLKÜL című filmjében láthatunk. Én illegálisan kétszer is bejutottam akkor a táborba; segíteni persze nem tudtam.

1950 nyarán szűnt meg az Eötvös-kollégium, és a minisztérium keretében alakult át ODKH-vá (talán Országos Diákkollégiumi Hivatal?), ahová összegyűjtötték (már nem tudom, milyen szelektálással) a szintén felszámolt népi kollégiumokból való embereket. Így kerültem én is 1950 ősztől 1951 tavaszáig újra az Eötvös épületébe, itt voltam tavaszig a diákbizottság titkára. 1951 tavaszán kezdődött az én »ügyem«, amit Békei Józsefné egyetemi párttitkár és Kékes Andor tanulmányi osztályvezető asszisztálásával Berzsák Béla és Hrabecz József egyetemi hallgatók (a valóságban az ÁVH tisztjei) intéztek. Én akkor a nyelvi intézetek pártbizottságának elnöke voltam. Berzsák egy alkalommal pl. felszólított: állítsak össze egy tíz-tizenkét főből álló listát az államvizsga előtt álló német szakos hallgatókból, akiket soron kívül el kell távolítani az egyetemről. Ezt kategorikusan megtagadtam. Megalázó és megfélemlítő tortúrák sora után, közvetlenül államvizsgáim előtt az egyetemi fegyelmi bizottság – mint a néphatalommal szemben ellenséges elemet – kizárt az ország összes egyeteméről. A »kiirtásomra« ezután összehívott kari párttaggyűlés azonban (óriási dolog volt ez abban a légkörben!) *nem* szavazta meg a pártból való kizárásomra tett előterjesztést. Így aztán fél év múlva, meghallgatásom nélkül zárt ki az UDB-s ügyre és egyéb rágalmakra való hivatkozással a budapesti pártbizottság. Én akkor már 1951 júniusától a csepeli Rákosi Mátyás Művekben dolgoztam mint vas- és fémesztergályos átképzős. 1958 novemberéig tartoztam ebbe a munkásközösségbe. Aztán – más idők jöttek – visszatértem a rögos értelmiségi pályára. Mondhatnám: erről ennyit!

89. ápr. 19.

Illés László"

IX. 25. Vasárnap

Fulep prosztata műtét miatt az Új Szent János Kórházba vonult. Búcsúzásként megmondta, most már egészen bizonyos, hogy Zádor Anna a Franklinban rám bizza Puskin hosszú elbeszélő költeménye, a RUSZLÁN ÉS LUDMILA fordítását. Eddig csak ígéret volt, most már szerződés is lesz.

Nem tudok megmaradni a kollégiumban. A múltkori hármass csatlakozással, biztonsági stratégiával sétálni hívom Latort, Domokost a Gellérthegyre. A leghatározottabban fölajánlom, majd hogyanem parancsba adom nekik: a jövő hét végén jöjjenek velem Somogyba. Hiszen még nem is látták, életükben se a Balatont. Pénteken menénk Lengyeltóuba, szombaton Badacsonyba, vasárnap térnénk vissza. I. ászlóéknak tetszik a lehetőség, de feszélyezetten vallják be teljes anyagi lepusztultságukat. Sebaj,

a Puskin-fordítás esélye engem már gondolatban is gazdaggá tesz, minden költség az enyém. Holnap meg is írom haza, hogy pénteken hárman érkezünk.

Sokáig ülünk a játszótér mellett padon, rakosgatunk össze két széttépett szerelmes levelet. „*Azt mondom, Mancika, hadjuk ezt!...*” – írja a sértett férfiú.

Átvillamosozunk a Dunán, Hubay Miklóst keressük, de nincs otthon. Nekem még van egy esti programom. Halála évfordulóján Bartók-émlékhangverseny van a Zeneakadémián. Sokat gondolok Colin Masonra. Főleg, amikor belépek az ajtón, s elem villan a kép, ahogy tavaly november 30-án ott állt a porta előtt, alulról fölfelé nézve, s szétnyílt felöltője zsebében félkörben feszült a CANTATA PROFANA partitúrája.

Gyér közönség. Olyan jellegű az egész hangverseny, mintha egy illegális vagy kegyelemből engedélyezett kulturális eseményen ülnék. A bevezetőmondó Sárjai Tibor mentegetni való politikusként írja le Bartókot, aki „*egyedül harcolt, mert nem találta meg az utat a forradalmi munkásosztályhoz*”.

Első szám a SZONÁTA KÉT ZONGORÁRA ÉS ÜTŐHANGSZEREKRE. Eleitől végig fogva tart, de különösen a harmadik tétele pompás. Energikus, lendületes, harmonikus, tele szépen váltakozó feszüléssel, ernyedéssel.

Sándor Judit a dalokból énekel, Zathureczky a hegedúrapszódíát játssza. (Úgy látszik, ez olyan mű, amit a zsdánovi követelmények szerint is szerethetünk.) Az Ungár Imre játszotta TIZENÖT MAGYAR PARASZTDAL utáni zárószámként, élőben most hallom először az ELMÚLT IDŐKBŐL-t. Bartók kórusépítkezése sokkal érdekesebb, szuggesztívebb, mint Kodályé. Veress Sándor halad ezen az úton a SZENT ÁGOSTON ZSOLTÁRÁban, nem riadva vissza még a szavalókórus-szerű hatásoktól sem. Itt maga a téma is kényszerít rá, hogy a folytonos ismétlésekkel berágódják fülünkbe a mondanivaló. Most a második részt érzem legmegrendítőbbnek. A „*botot! botot!*” közbekiáltások bárkit meggyőzhetnének arról, hogy Bartók nem holmi „papírdemokrata” volt. Az életművére sajnos alig reagáló népi írók közül (mögül!) Szabó Dezső legalább észrevette ennek a kompozíciónak az erejét.

IX. 26. Hétfő

A mai délelőtt – mintha már búcsúznék – a professzorokkal való beszélgetések jegyében telik. Hadrovicsal a nagykönyvtárban találkozom. – Szóval, elintézték magát ezek a jakecok! – céloz tavaszi jóslatára (hogy még sok bajom lesz fulmináns támadóimmal). – Mindegy, szedje össze magát: *primum vivere!*

Gyergyait második emeletű szobájában keresem föl. Könyvespolcai tele vannak neki ajánlott kötetekkel. Sokáig beszélgetünk, nemcsak saját válságos helyzetemről. Elmondok mindent, amit a kollégium várható sorsáról tudok. O is elmondja somogyi tapasztalatait. – Itt Pesten nem is tudják ám, mi van ott vidéken – kezdi, s mintha csak Bartók tegnapi számadására felelne a mai könyörtelen tényekkel, föltárja a parasztság sanyarú állapotát, elmondja mindazt, amit Nagybjajomban és környékén látott.